

Nr 33

Lagutskottets betänkande i anledning av motion angående reglerna om skadestånd på grund av brott.**Motionen***Yrkande*

I motionen 1974:649 av herr Fälldin m. fl. (c) hemställs att riksdagen som sin mening uttalar att reglerna för skadestånd i samband med brott snarast bör bli föremål för översyn i syfte att skapa garantier för att den som drabbas av brott skall få ersättning för detta utan att fördenskull orimliga skadeståndskrav försvårar rehabiliteringen av den som begått brottet.

Motivering

I motionen – som i fråga om motiveringen hänvisar till vad samma motionärer anfört i motionen 1974:636 angående vissa kriminalpolitiska frågor – framhålls att de regler som i dag gäller för ersättning av skada på grund av brott inte kan anses tillfredsställande. Motionärerna pekar på att den som vållat skadan oftast är i en sådan ekonomisk situation att han inte inom rimlig tid kan ge den skadeståndsberättigade full ersättning. Detta kan medföra stora förluster för den som utsatts för brott.

Dessa konsekvenser för den som utsatts för brott försvårar sannolikt möjligheterna att hos en bred allmänhet vinna gehör för den syn på kriminalvårdsinsatserna, som bl. a. ligger till grund för beslutade kriminalvårdsreformer, framhåller motionärerna.

Det är viktigt för rehabiliteringen att den dömda snarast återgår till normala levnadsförhållanden och ordnat arbete. Viljan att göra detta minskar för den som under lång tid tvingas leva under det hårda ekonomiska tryck som kravet på betalning av skadestånd ofta leder till. Risker för återfall är stora under sådana omständigheter.

För att möjliggöra att den skadelidande får ersättning och för att inte i onödan försvåra rehabiliteringen av den som begått brott anser motionärerna, att skadeståndsreglerna måste förändras. En utgångspunkt i ett nytt system på skadeståndssidan måste enligt motionärernas uppfattning vara att enskild person som drabbas av person- eller sakskada i samband med brott hålles skadelös. Å andra sidan måste man undvika att genom kraftiga skadeståndsanspråk på den som begått ett brott försvåra rehabiliteringsarbetet.

Denna fråga kan vara svår att lösa på ett för alla parter tillfredsställande

sätt. Enligt motionärernas mening är det dock av utomordentlig vikt såväl för den som drabbas av brott som för rehabiliteringen av den som begått brott att frågan snarast blir föremål för en översyn och att förslag till nya regler på skadeståndssidan föreläggs riksdagen.

Reformarbetet inom skadeståndsrätten

I 2 kap. 1 § skadeståndslagen (1972:207, SL) slås som huvudregel fast, att den som uppsåtligt eller av vårdslöshet vållar person- eller sakskada skall utge full ersättning för den ekonomiska förlust som skadan medfört och dessutom ersätta vissa skador av ideell natur, t. ex. för sveda och värk samt lyte. Vid brottslig gärning omfattar skadeståndsansvaret även ren förmögenhetsskada (2 kap. 4 § SL).

Från principen om full skadeståndsskyldighet stadgas emellertid vissa undantag. Speciella jämningsregler återfinns sålunda dels i 3 kap. 6 § SL beträffande principalansvaret för arbetsgivare och det allmänna, dels i 5 kap. 5 § som handlar om medvållande på den skadelidandes sida. Rörande särskilda kategorier av skadevållande – arbetstagare, barn under 15 år och psykiskt sjuka personer – ges vidare enligt olika stadganden i SL möjlighet till bortfall eller jämkning av skadeståndet efter en skälighetsbedömning. Däremot saknas för närvarande en allmän regel om jämkning i SL.

Vid tillkomsten av SL förutsattes att lagen inte skulle bli bestående i sin nuvarande utformning under någon längre tid utan att lagstiftningen skulle ändras och kompletteras efter hand som skadeståndskommitténs utredningsarbete fortskred. Kommitténs fortsatta utredningsresultat har successivt redovisats i form av delbetänkanden. I betänkandet (*SOU 1971:83*) *Skadestånd III. En allmän regel om jämkning av skadestånd m. m.* har kommittén föreslagit ändring av SL på två viktiga punkter. Den ena ändringen gäller just införandet av en allmän regel om jämkning av oskäligt betungande skadestånd. Den andra föreslagna ändringen – som har samband med den redan nämnda – består i en ändring i de nuvarande reglerna om jämkning av skadestånd på grund av den skadelidandes medvållande till skadan.

Den av kommittén föreslagna allmänna jämningsregeln innebär att skadestånd skall kunna jämkas, om det framstår som oskäligt betungande med hänsyn till parternas ekonomiska förhållanden och övriga omständigheter. En bestämmelse härom föreslås bli införd som sista paragraf (5 kap. 9 §) i SL. Av flera skäl har den föreslagna jämningsbestämmelsen givits en begränsad räckvidd. Bestämmelsen skall således enligt motiven till förslaget bara användas för att hindra sådana resultat som ter sig klart stötande och oskäliga mot den skadeståndsskyldige. Kommittén tänker sig senare lägga fram förslag till mera genomgripande reformer på området, där möjligheten att jämka skadestånd på grund av försäkringar och försäkringsmöjligheter skall utvidgas betydligt.

Vid tillämpningen av den föreslagna jämningsbestämmelsen skall enligt

kommitténs resonemang även graden av den skadeståndsansvariges skuld kunna få väga med vid skälighetsprövningen. Nedsättning av skadeståndet bör således enligt kommitténs uppfattning inte vara helt utesluten ens vid uppsåtligt brott, om starka skäl, t. ex. hänsyn till den brottsliga möjligheter till återanpassning, talar för att minska skadeståndet. Som huvudregel anser kommittén dock böra gälla, att skadestånd på grund av uppsåtligt brott inte skall jämkas.

I ett senare delbetänkande, (SOU 1973:51) *Skadestånd V. Skadestånd vid personskada*, har kommittén föreslagit nya regler om skadestånd till den som tillfogats personskada och skadestånd till efterlevande för förlust av underhåll. I anslutning härtill har kommittén föreslagit ändrade grunder för bedömningen av medvållande vid personskada.

Båda dessa betänkanden har remissbehandlats. Inom justitiedepartementet förbereds för närvarande lagstiftning i de ämnen, som omfattas av betänkandena. En lagrådsremiss beräknas bli färdig under november 1974 och en proposition har aviserats till vårriksdagen 1975.

Brottsskadeanslaget

Fr. o. m. budgetåret 1971/72 betalas ersättning av statsmedel för vissa personskador som har uppstått i samband med brott. Bestämmelser härom finns i kungörelsen (1971:505) om ersättning av allmänna medel för personskada på grund av brott (ändrad 1974:355).

Enligt kungörelsen utgår ersättning efter prövning av sökandens behov. Därvid tas hänsyn till skadestånd eller annan ersättning som tillkommer honom med anledning av skadan. Ersättning utgår ej i vidare mån än som följer av allmänna regler om skadestånd vid personskada. Ärende om ersättning prövas av Kungl. Maj:t i justitiedepartementet.

Justitieutskottet (JuU 1974:1) uttalade sig under vårriksdagen för ett ersättningssystem som bättre än f. n. tillgodoser önskemålet att ge ekonomiskt skydd åt personer, som drabbas av skada genom brott. Hur ett vidgat ersättningssystem i detalj skulle utformas borde dock utredas.

Utskottet framhöll att utredningen borde avse ersättningsfrågorna beträffande såväl person- som egendomsskador och att utredningsarbetet borde bedrivas skyndsamt, så att förslag om möjligt kan föreläggas 1975 års riksdag.

Riksdagen beslutade i enlighet med utskottets uppfattning (rskr 1974:42).

Justitieministern har med stöd av bemyndigande den 28 juni 1974 tillsatt den av riksdagen begärda utredningen (direktiv, se Post- och Inrikes tidn. den 2 augusti 1974).

Utskottet

Motionärerna anser att reglerna om skadestånd på grund av brott bör bli föremål för översyn i syfte att skapa garantier för att den skadelidande får full ersättning för sin skada samtidigt som den brottsliges återanpassning inte försvåras genom betungande skadeståndskrav.

Utskottet erinrar om att den i motionen berörda frågan inte är ny. I samband med att riksdagen år 1972 antog skadeståndslagen (1972:207, SL) stödde företrädare för centerpartiet, folkpartiet och moderata samlingspartiet i en gemensam reservation ett motionsyrkande med i huvudsak samma inriktning som det nu föreliggande motionsförslaget (LU 1972:10 s. 170 f.). Även tidigare har liknande reformönskemål framförts i motioner, bl. a. i en partimotion från centerpartiet år 1971.

Sedan frågan senast behandlades av riksdagen har emellertid flera viktiga förändringar inträffat på detta rättsområde.

Utskottet vill först peka på att bestämmelserna angående det s. k. brotts-skadeanslaget f. n. är föremål för översyn av brottskadautredningen (Ju 1974:18) i syfte att vidga möjligheterna för brottsoffer att få ersättning av allmänna medel. Utredningen, som begärdes av riksdagen under vårsessionen 1974 (JuU 1974:1), siktar i första hand på att bygga ut möjligheterna till ersättning för personskador. De sakkunniga skall emellertid också ta ställning till frågan om ersättning i fortsättningen skall kunna lämnas även för saksador. Utredningsarbetet skall bedrivas så skyndsamt att förslag om möjligt kan föreläggas 1975 års riksmöte.

Vidare har skadeståndskommittén fortsatt sitt arbete på en reformering av skadeståndsrätten. I betänkandet (SOU 1971:83) Skadestånd III har kommittén föreslagit att det införs en allmän regel om jämkning av skadestånd i SL. Bakgrunden till förslaget är att den nuvarande principen om full ersättning för uppkommen skada kan leda till att en skadevållare åläggs skadestånd som kan betyda hans ekonomiska ruin eller för all framtid hindra honom att bättra sina ekonomiska villkor. Enligt kommittén bör den föreslagna regeln ha en begränsad räckvidd och bara syfta till att förebygga klart obilliga resultat för den skadeståndsskyldige. I enlighet med vad kommittén närmare utvecklar i motiven till förslaget bör emellertid jämkning inte vara utesluten ens vid skada i samband med uppsåtliga brott, om i övrigt starka skäl – t. ex. hänsyn till den brottsliges möjligheter till återanpassning – talar för att skadeståndet sätts ned. Som huvudregel anser kommittén dock böra gälla att skadestånd på grund av uppsåtligt brott inte skall jämkas.

I betänkandet (SOU 1973:51) Skadestånd V har kommittén lagt fram förslag till nya regler om fastställande av skadestånd till den som har tillfogats personskada och skadestånd med anledning av att någon dödats. Vidare föreslås nya regler om samordning av skadestånd och andra förmåner vid

personskada, om skadeståndets form och om omprövning av fastställd skadeståndslivränta. Slutligen innehåller förslaget en ändring i de allmänna medvållandereglererna, såvitt avser personskadefallen.

Enligt vad utskottet inhämtat kommer en inom justitiedepartementet utarbetad remiss till lagrådet i de ämnen som omfattas av de båda ovan nämnda betänkandena att offentliggöras inom kort. En proposition i frågan beräknas komma att bli förelagd riksdagen under vårsessionen 1975.

Utskottet kan således konstatera att riksdagen redan nästa år kan väntas få ta ställning till olika lagförslag som rör de i motionen aktualiserade frågorna. Enligt utskottets mening finns det ej anledning att för närvarande föregripa det ställningstagande i ett större sammanhang till dessa frågor som sålunda är nära förestående.

Utskottet hemställer därför

att motionen 1974:649 inte föranleder någon riksdagens vidare åtgärd.

Stockholm den 12 november 1974

På lagutskottets vägnar

IVAN SVANSTRÖM

Närvarande: herrar Svanström (c), Hammarberg (s), Sundelin (s), Börjesson i Falköping (c), fru Åsbrink (s), herrar Sjöholm (fp), Andersson i Södertälje (s), Torwald (c), Olsson i Timrå (s)*, Winberg (m), fru Nilsson i Sunne (s), herrar Olsson i Sundsvall (c), Israelsson (vpk) och fru Tillander (c).

* Ej närvarande vid betänkandets justering.

